

DVE STAROSLOVANSKI GROBIŠČI Z OZEMLJA LOŠKEGA GOSPOSTVA

V treh darilnih listinah iz leta 973 in 989 se omenjajo na ozemlju loškega gospostva slovenska krajevna, zemljiščna in vodna imena. Med njimi štiri označujejo selišča: Lonca (Stara Loka), Sabniza (Žabnica), Susane (Suha) in Zelsah (Selca). Ta naselbinska imena neposredno potrjujejo staroslovansko naselitev. Da pa je bila poselitev gostejša, dokazujejo tudi arheološke najdbe. Dokumentirani sta dve staroslovanski grobišči: Srednje Bitnje in Kranj-Gorenja Sava (sl. 1):¹

1. *Srednje Bitnje*. V peskokopu na desni strani ceste Škofja Loka-Kranj (parc. št. 1697, 1698 k. o. Kranj) so bili v letih 1961/62 slučajno odkriti štirje skeletni grobovi. Pri dveh so bili najdeni grobni pridatki. V grobu 1 keramičen lonec in železen nož (sl. 2, 1, 2), v grobu 2 pa spodnji del keramične posode (sl. 2, 3). Grobišče je A. Valič označil kot staroslovansko; datacija se nagiblje v prid 10. stoletju. Najdbe hrani Gorenjski muzej v Kranju. Objava: A. Valič, *Arheološki vestnik* 13-14, 1962-63, 570 ss.²

2. *Kranj-Gorenja Sava*. Leta 1930 so delavci pri izkopu štirioglatih jam za temelje konstrukcijskega orodja za zgradbo predilnice v tovarni Jugobruna (kasneje Tiskanina, danes Tekstilindus), na zemljišču severno od vasi Gorenja Sava pri Kranju (priloga 1), odkrili dva skeletna grobova. O najdbi so obvestili Narodni muzej v Ljubljani, 24. in 25. avgusta je tu zaščitno izkopaval R. Ložar. Dokumentiral je odkritje in poskušal s sondažnimi izkopi ugotoviti vsebino in velikost grobišča. Ker pa so v sondah našli le posamezne raztresene človeške (?) kosti in odlomke lončenih posod, je bilo nadaljnje izkopavanje opuščeno.³

Arheološko gradivo, ki ga sestavljajo grobne in sporadične najdbe, hrani Narodni muzej v Ljubljani (NMLj):

Grob 1

(smer Z-V, globina 1,50 m, ležal je v savskemrodu):

T. 1, 1. Keramičen lonec, izdelan prostoročno, v spodnji polovici pri izkopu poškodovan, z izvihanim ustjem in koničnim ostenjem, ki ni simetrično oblikovano; rob ustja je ravno odrezan. Glina je mešana z debelozrnatim peskom. Površina je slabo zglajena; na njej so praske, ki so nastale pri glajenju. Površina in prelom sta črne barve. Pr. ustja 10,8 cm, pr. dna 9,2 cm, viš. 10,6 cm, deb. ostenja 0,5 cm. Inv. št. R 6922.⁴

T. 1, 2. Bronasta ulita pasna spona v obliki črke D. Lok spona je polkrožno narebrnjen; presegajoči trn je ovit okoli nosilca in na ležišču upognjen. Vel. 3,0 × 2,3 cm, dol. trna 2,9 cm. Inv. št. 6919.⁵

- T. 1, 3b. Zelezna puščična konica s krilci in trnom za nasajanje. Eno krilce danes ni ohranjeno. Dol. 5,5 cm, dol. krilca 1,9 cm, deb. vratu 0,25 cm. Inv. št. R 6920.⁶
- T. 1, 4. Železen nož s trnom za nasajanje, poškodovan. Nož je danes pogrešan. Dolž. 9,0 cm, šir. 2,0 cm (mere po objavljeni risbi). Inv. št. R 6918.⁷

Grob 2

(globina 1,00 m, ležal je v humusu):

- T. 1, 5. Bronast prstan z rombično čelno razširitvijo, ki je okrašena s točkasto vrezanim mrežastim motivom; v mrežnih poljih so vtolčeni krožci s piko v sredini. Prstan ima presegajoča, ravno odrezana konca. Pr. 2,1 cm, viš. čelnega dela 2,0 cm. Inv. št. R 6921.⁸

Sporadične najdbe

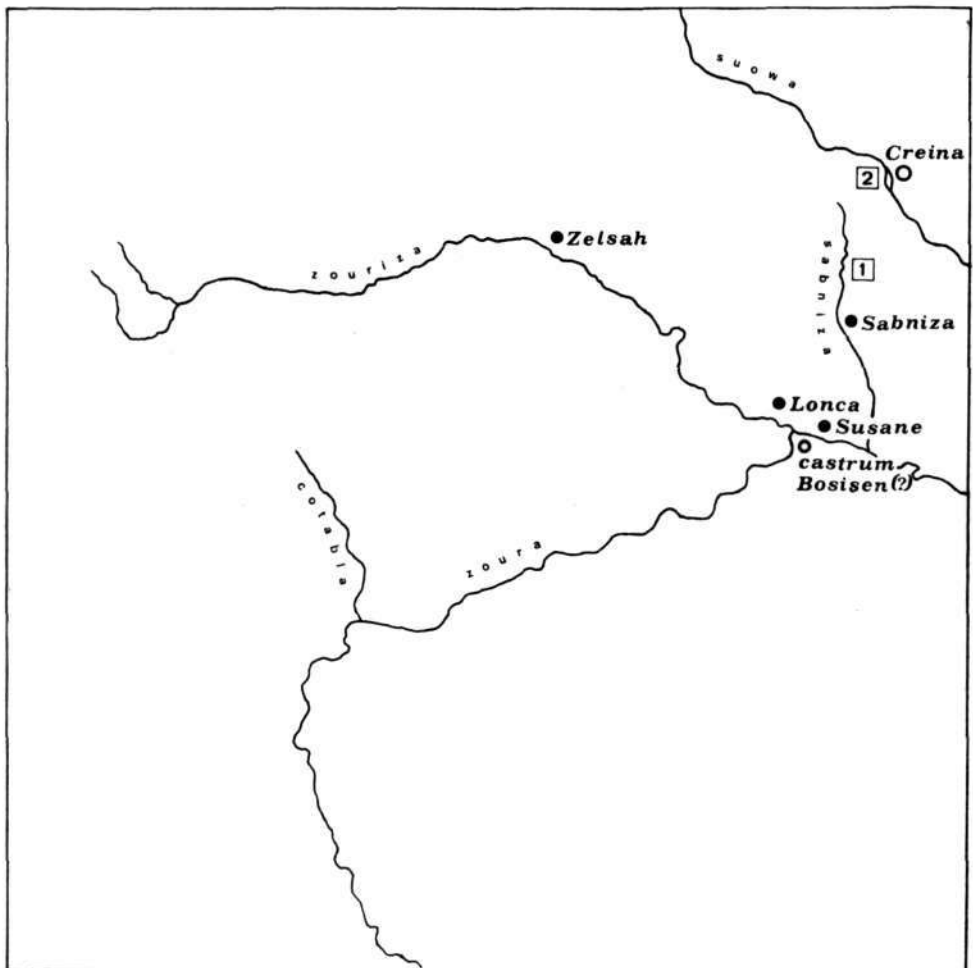
(najdene v nejasnih slojih, deloma skupaj s kostmi):⁹

- T. 2, 1. Odlomek ostenja keramične posode, izdelane prostoročno. Posoda je bila okrašena z dvema, globoko vrezanima trivrstnima valovnicama, ki ju ločuje pas treh vodoravnih in vzporednih linij. Okras je bil vrezan s trizobnim lončarskim glavnikom. Glina je mešana z drobnozrnatim peskom, z redkimi debelejšimi kamenčki, in na površini dobro zglajena. Ostenje je neenakomerno debelo in gubasto. Zunanja površina je svetlorjave, notranja temnorjave, prelom pa črne barve. Vel. 8,2 × 7,0 cm, deb. 0,6 cm. Inv. št. R 6922.
- T. 2, 2. Odlomek ostenja iste posode kot zgornji (T. 2, 1). Vel. 5,8 × 4,4 cm, deb. 0,8 cm. Inv. št. R 6922.
- T. 2, 3. Odlomek ostenja keramične posode, izdelane prostoročno. Posoda je bila verjetno okrašena s tremi plitvo vrezanimi enojnimi valovnicami. Glina je mešana z izrazito debelozrnatim peskom; površina je slabo zglajena. Ostenje je neenakomerno debelo in gubasto. Površina je sivorjave, prelom črne barve. Vel. 7,0 × 6,8 cm, deb. 0,6 cm. Inv. št. R 6922.
- T. 2, 4. Odlomek dna keramične posode, izdelane na lončarski plošči s plitvo vdolbino. Glina je mešana z debelozrnatim peskom, notranja površina je slabo zglajena, spodnja hrapava. Dno je neenakomerno debelo in gubasto, na spodnji strani je okrogla izboklina. Notranja površina je svetlorjave, prelom črne barve. Vel. 6,1 × 41,1 cm, pr. izbokline 1,1 cm. Inv. št. R 6922.
- T. 2, 5. Odlomek ustja keramične posode, izdelane prostoročno. Posoda je bila okrašena s plitvo vrezanimi navpičnimi linijami. Glina je mešana z drobnozrnatim peskom, z redkimi večjimi kamenčki. Površina je zglajena in luknjičava, rumenordeče barve; prelom je črn. Vel. 8,8 × 6,5 cm, deb. 0,7 cm. Inv. št. R 6922.

Opisano gradivo iz grobišča Kranj-Gorenja Sava je R. Ložar pri nepopolni objavi označil kot staroslovansko; vodilni predmet za takšno opredelitev je videl v prstanu z rombično čelno razširitvijo (grob 2; T. 1, 5).¹⁰ Ožjim časovnim mejam grobišča pa se je R. Ložar približal v študiji o staroslovanski in srednjeveški keramiki: težišče interpretacije je prenesel na — ne povsem zanesljivo — grobno celoto 1 (T. 1, 1—4); po oddaljenih geografskih in tudi oblikovnih primerjavah za keramični lonček (T. 1, 1) in bronasto pasno spono (T. 1, 2), ki pripadata »staroslovanskemu oblikovnemu inventarju iz konca starejše dobe«, je grobno celoto posredno datiral v 10. stol.¹¹

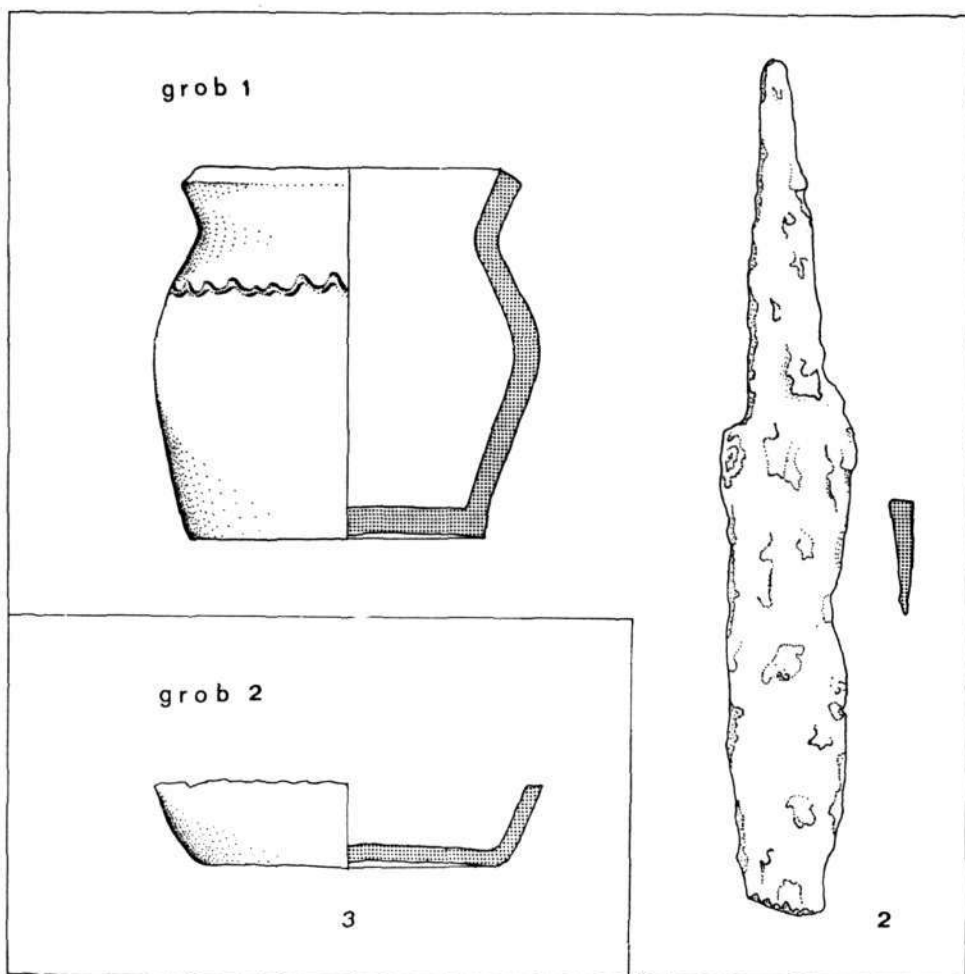
Grob 1 je v zadnjem času — ločeno od ostalih najdb — obravnavala tudi P. Korošec: najmočnejši argument za njeno kulturno in kronološko opredelitev grobne celote v obdobje preseljevanja ljudstev je pasna spona (T. 1, 2), ki jo je datirala — po analogijah iz gepidskih grobov v srednjem Podonavju — v sredino 6. stol.¹² Drugič, pri opisu slovanskega zgodnjega srednjega veka v Sloveniji pa je P. Korošec nekropolo Kranj-Gorenja Sava uvrstila med grobišča, na katerih je bila zastopana tudi skupina staroslovanskih grobov s keramičnimi prdatki.¹³

Dosedanjima interpretacijama, ki se glede grobne celote 1 bistveno razlikujeta, hkrati pa imata tudi nekaj skupnih potez, se v nadaljevanju tega članka pridružuje še tretja, ki temelji na vrednotenju celotnega arheološkega gradiva iz grobišča Kranj-Gorenja Sava.



Slika 1. Naselitev na ozemlju loškega gospostva v staroslovanskem obdobju (● selišča, □ grobišči: 1. Srednje Bitnje, 2. Kranj-Gorenja Sava)

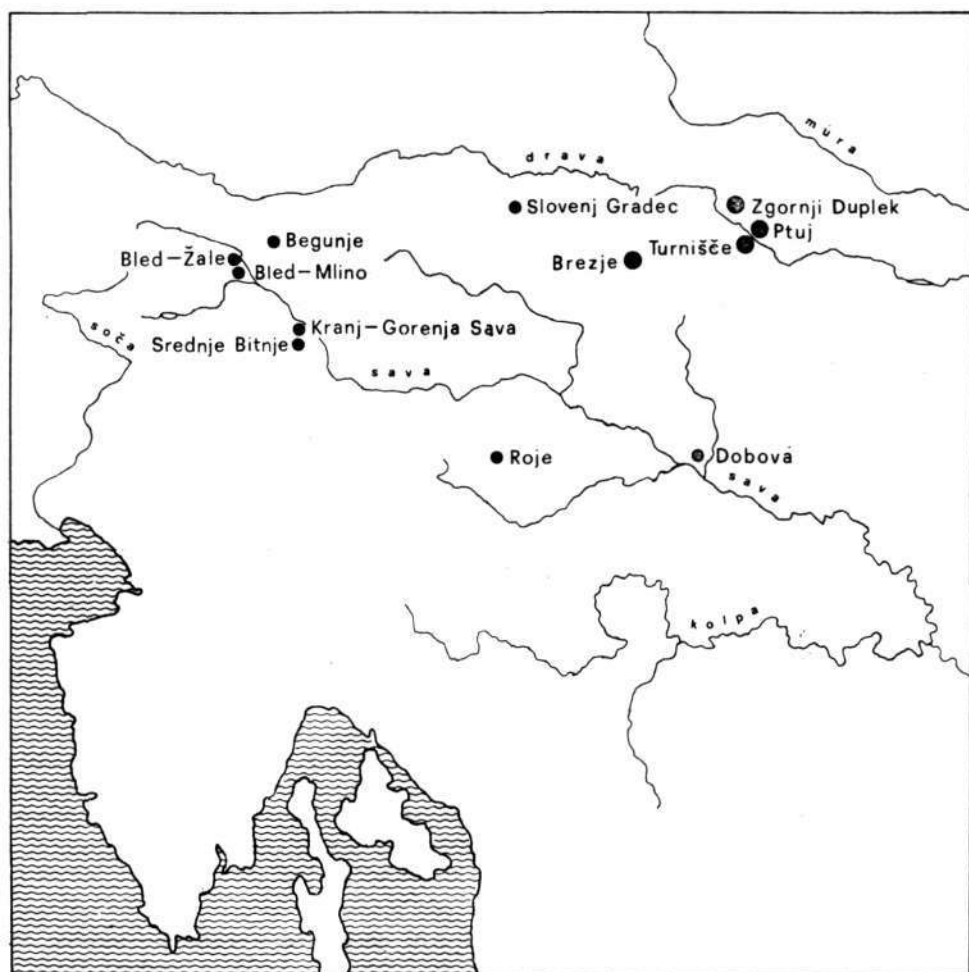
Med tem gradivom so najštevilnejše keramične najdbe. Ohranjena je samo ena cela posoda, lonc iz groba 1 (T. 1, 1).¹⁴ Po odlomkih lončenine — nekateri imajo sveže prelome — je mogoče sklepati, da so bile ob pokopavanju ali pa pri izkopu razbite še vsaj tri posode. Prvi, ki je bila ornamentirana z bogatim okrasom valovitih in ravnih linij, sta pripadala dva odlomka ostenja (T. 2, 1, 2), drugi, bolj grobo izdelani, odlomek ostenja s tremi enojnimi valovnicami (T. 2, 3), tretji pa — ta je bila največja — odlomek ustja (T. 2, 5). Del dna (T. 2, 4) je verjetno odlomek ene od štirih posod, ki so dokumentirane na grobišču. Za vse posode je skupno, da so bile izdelane prostoročno. Vendar se zdi po tekočih vrezih valovnic, ravno odrezanem ustju pri loncu iz groba 1 in predvsem po odlomku dna, ki ima na spodnji strani izboklino, da je lončar uporabljal tudi tehnično pomagalo — gibljivo ploščo. Naslednja skupna značilnost keramičnih najdb je oblikovana. Izražena je v formi lonca z izvi-



Slika 2. Srednje Bitnje, grobne najdbe (po A. Valiču): 1 in 3 keramika, 2 železo. (1 = naravna velikost, 2 = 1/2, 3 = 1/4)

hanim ustjem, ki je — poleg ohranjene posode (T. 1, 1) — rekonstrukcijsko nesporna tudi pri treh odlomkih (T. 2, 1, 2 in 5), verjetna pa pri enem (T. 2, 3). Tretji, okrasni izraz lončenine ni lasten vsem keramičnim najdbam (neornamentiran je lonec iz groba 1), niti ni motivno enak: ena posoda je bila okrašena z navpičnimi linijami (po odlomku: T. 2, 5), dve pa z valovnicami (po odlomku: T. 2, 1, 2 in 3). Številčno ima drugi motiv nepomembno prednost, interpretacijsko pa odlično vrednost. Vse tri opisane lastnosti skupaj — izdelava, oblika in okras — usmerjajo interpretacijo keramičnih najdb iz grobišča Kranj—Gorenja Sava k staroslovanski snovni kulturi.

Geografsko najbližje primerjave so z ozemlja loškega gospostva. Keramika iz že omenjenega grobišča Srednje Bitnje (sl. 2, 1, 3) je sorodna najdbam z Gorenje Save po sestavi gline, okrasu in obliki. Pri izdelavi pa je razlika le navidezna. Za lonček (sl. 2, 1) je A. Valič zapisal, da je bil »izdelan na



Slika 3. Staroslovanska grobišča s keramiko v Sloveniji (● posamezni grobovi, ● grobišča)

lončarskem vretenu, toda dodelan ročno.«¹⁵ Takšen vrstni red tehničnega postopka pri izdelovanju keramike je vprašljiv. Še posebej, ker so navpična rebra na notranji površini bitenjskega lončka, potekajoča od dna do vratu,¹⁶ znak primarnega ročnega oblikovanja posode z gnetenjem. Takšen način oblikovanja ostenja pa je značilen tudi za posode, pri katerih je uporaba tehničnega pripomočka nedvomna, za lončenino, ki je bila izdelana na ročnem lončarskem vretenu.¹⁷

Mednje spadajo tudi trije lonci z Bleda, izkopani na grobiščih Bled—Žale¹⁸ in Bled—Mlino¹⁹ (sl. 3), za katere je že R. Ložar ugotovil, da »so delani napol s prosto roko, napol pa na nekakšnem vretenu.«²⁰ Posamezni grobovi s keramičnimi pridatki so bili odkriti še na Rojah pri Moravčah,²¹ v Slovenj Gradcu²² in v Dobovi pri Brežicah,²³ kot grobni pridatek pa je bil slučajno najden tudi lonec v Begunjah na Gorenjskem²⁴ (sl. 3).

Ta najdišča sestavljajo skupino grobov s keramiko, ki ima težišče v zahodni Sloveniji, z izjemo Dobove na ozemlju, kjer je bila v staroslovanskem času izrazito razširjena ketlaška kultura.²⁵ Ker so bili nekateri grobovi s keramiko izkopani tudi na grobiščih s ketlaško kulturo, bo potrebno — v prihodnosti — ugotoviti njihovo mesto tudi v tej sredini. Le slučaj je, da natančnega stratigrafskega odnosa med grobovi s keramičnimi pridatki in ostalimi grobovi ni mogoče določiti niti na Bledu (Žale, Mlino),²⁶ ne na Rojah pri Moravčah.²⁷ Zdi se, da je najprimernejše — ne pa zadovoljivo — za analizo medsebojnega kulturnega in časovnega odnosa za zdaj grobišče Bled—Žale. Nekropola sodi v celoti v karantansko skupino po P. Korošec; ta skupina je časovno omejena od naselitve alpskih Slovanov do »prodora Avaroslovanov v Karantanijo« sredi 8. stol. oziroma do pojava mlajše, ketlaške skupine sredi 9. stol.²⁸ Oba keramična lončka s tega najdišča sta v določenem časovnem izseku, ki bo kmalu odmerjen, razumljiva med ostalimi grobnimi najdbami.

Skupina grobov s keramiko se v mejah Slovenije vključuje v širšo in izrazitejšo skupino grobišč s keramičnimi pridatki. Ta grobišča so arheološko dokumentirana na vzhodnem slovenskem ozemlju (mednje morda sodi tudi majhno grobišče v Dobovi pri Brežicah), kjer se ravnice Panonske nižine zajedajo ob rekah Muri, Dravi in Savi v nizko predalpsko obrobje. Največje grobišče je Turnišče pri Ptujju, ki je časovno opredeljeno v prvo pol. 9. stol; zanj so značilni vzhodno usmerjeni skeletni grobovi z raznovrstnimi pridatki (nakit, noži, kresila, orožje, keramika, ptice) in poganski pogrebni ritis.²⁹ Turnišču se pridružujeta še nekropoli v Brezju pri Zrečah (konec 8. in prva polovica 9. stol.)³⁰ in Zgornji Duplek.³¹ Nekoliko manj značilno je grobišče Ptuj-grad, ki edino raste v mlajša obdobja, v horizont grobov s pridatki ketlaške in belobrdске kulturne pripadnosti.³²

Po časovnih opredelitvah pravkar naštetih grobišč je tudi skicirana skupina staroslovanskih grobišč s keramiko — tip Turnišče — datirana v konec 8. in v prvo polovico 9. stol. Razvojno pa je povezana s prehodno skupino, ki jo je utemeljil za slovanske kulture zgodnjega srednjega veka v Jugoslaviji J. Korošec,³³ in s skupino s keramiko, ki jo je iz ketlaške kulture alpskih Slovanov izdvojila P. Korošec.³⁴

S tem je orisan tudi časovni in kulturni okvir za keramične najdbe iz grobišča Kranj—Gorenja Sava. Analogiji za lonec (T. 1, 1) iz grobišč Brezje pri Zrečah³⁵ in Nin—Ždrijac³⁶ ga samo še potrjujeta.

Naslednji predmet interpretacije je bronasta pasna spona iz groba 1 (T. 1, 2). Na slovenskem ozemlju ni osamljena. Podobna, nekoliko manjša spona — služila za pričvrstitev ostroge na obuvalo — je bila najdena v Vipavski dolini, na grobišču Gojače—Boršt, v grobu 5 (skupaj z ostrogo in jezičkom za jermenje).³⁷ Ta grobna celota po preučevanju U. Giesler spada med tipično gradivo druge polovice 8. stol., v t. i. horizont anglo-karoliške živalske ornametike.³⁸ J. Werner pa je te najdbe povezal s frankovsko osvojitvijo langobardske Italije (774/76) in bizantinske Istre (788).³⁹ Pasni sponi iz Gorenje Save sorodni primerki so poznani tudi z bavarsko-alamanskega ozemlja (München-Englshalking, Sahlenburg—Galegenberg, Alkersum) in so datirani v 8. stol.⁴⁰ Polkrožno narebreni lok je značilen tudi za pravokotne pasne spone v starohrvatskih bojevnih grobovih iz okolice Knina, nekropola Biskupija—Crkvina.⁴¹ Ti grobovi so datirani z zlatniki bizantinskih vladarjev Konstantina V. Kopronima in sina Leona IV. (751—775) v zadnjo tretjino 8. stol. oziroma v čas okrog leta 800.⁴² Iz navedenega bi bila sprejemljiva datacija za pasno spono iz Gorenje Save: ± 800. Zaradi analogij v germanskem kulturnem prostoru morda ta pasna spona kaže na povečani vpliv karolinške materialne kulture na ozemlju alpskih Slovanov po končanih avarskih vojnah (791—796).

Železna pušična konica iz istega groba (T. 1, 3b) se po trnu za nasajanje razlikuje od podobnih primerkov, ki imajo običajno tulec za vsajanje lesenega dela puščice, po obliki krilc pa se uvršča mednje. Pušične konice te vrste so najštevilnejše v alamanskih, bavarskih in tudi v langobardskih grobovih 7. in 8. stol.⁴³ V Sloveniji so bile najdene v Vipavski dolini, lok. Sv. Pavel nad Vrtovinom (2 primerka) in Sv. Katarina pri Novi Gorici (1), ter so verjetno iz 7. stol.⁴⁴ Tudi na staroslovanskih najdiščih Bled—grad,⁴⁵ Ptuj—grad⁴⁶ (oba primerka sta sporadični najdbi) in Brezje pri Zrečah, v grobu 24,⁴⁷ so bile najdene tri podobne pušične konice. Nedaleč od gorenjesavskega grobišča, na Gradišču nad Pivko pri Naklem sta bila v žganini in ruševinah obrambnega stolpa izkopana dva primerka, ki ju je A. Valič povezal s prvimi naselitvenimi sunki Slovanov na današnje gorenjsko ozemlje.⁴⁸ Pušična konica tega tipa, s tordiranim vratom, je poznana tudi z naselbinskega objekta na Gradišču nad Bašljem.⁴⁹ Po legi, obzidju in drobnih najdbah je bil tu verjetno refugium kasnoantičnega prebivalstva; da pa je bil v uporabi tudi v staroslovanskem času, dokazujejo najdene ostroge.⁵⁰ Če je omenjena pušična konica z njimi v zvezi, kronološko spada v 9. stol., drugače pa je starejša.⁵¹ Podobno vrednost za interpretacijo, kot jo vsebuje pušična konica iz grobne celote v Brezju pri Zrečah, imajo tudi trije primerki iz staroslovanskega grobišča v Veliki Gorici, grob 18.⁵² Grobišče je datirano v 8. stol., ta grobna celota pa še posebno zanesljivo, ker jo sestavljajo tudi členi pasne opreme, izraziti elementi materialne kulture iz konca drugega avarskega kaganata.⁵³

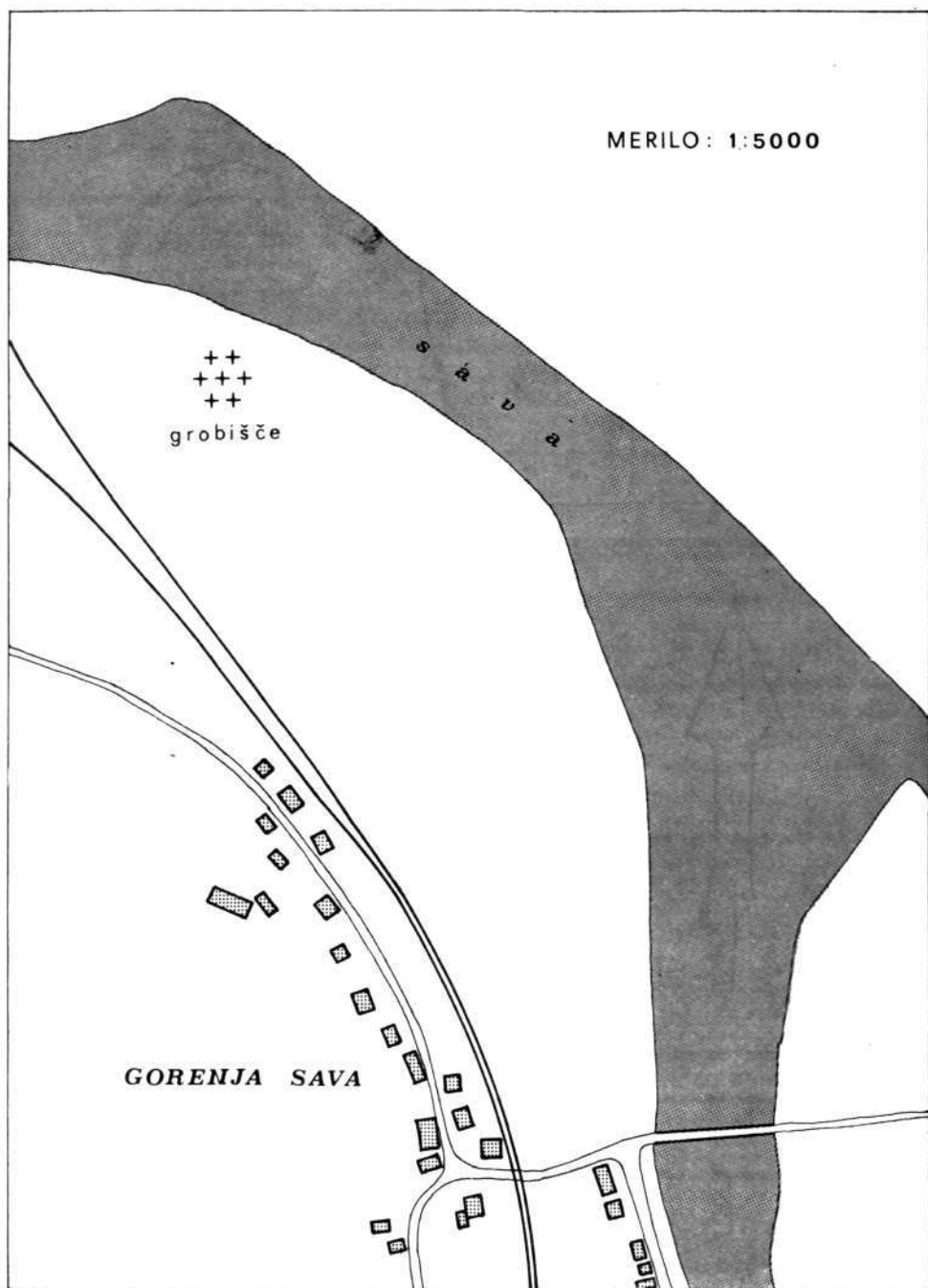
Železen nož (T. 1, 4) je pri interpretaciji sam po sebi manj pomemben, ker so podobni noži atipični, a ustaljen inventar zgodnesrednjeveških grobov. V grobni celoti pa potrjuje vezi s staroslovanskimi grobišči s keramiko.⁵⁴ Z njim je tudi zaključeno opredeljevanje grobne celote 1 (T. 1, 1—4), ki ima po sestavu pridakov — moški grob — najboljšo primerjavo v grobu 24 iz Brezj pri Zrečah: pravokotna pasna spona, nož, pušična konica s krilci, nepredeljen fragment (vsi predmeti so železni); manjka le keramična posoda,

ki pa je običajen pridatek ostalih brezjanskih grobov (s poudarkom na analognem primerku iz groba 13).⁵⁵

Bronast prstan z rombično čelno razširitvijo (grob 2, T. 1, 5) ima številne primerjave, med katerimi je mogoče razlikovati dve inačici: z vrezanim (takšen je tudi obravnavani prstan) in z iztolčenim ornamentom. To je podrobnost, ki jo bo potrebno pri poglobljeni analizi vsekakor upoštevati, tokrat pa je prstan obravnavan le kot tip. Eden najstarejših je primerek iz avarskodobnega grobišča Alattyán; I. Kovrig ga je primerjala tudi s sorodnimi prstani z Madžarske in ga v okviru nekropole datirala v konec 8. stol.⁵⁶ Precej pogost je ta tip prstana na ozemlju (in v času) Velikomoravske države, npr. na grobiščih s keramiko blučinskega tipa (Moravska)⁵⁷ in v gomilnih grobovih v okolici Skalice (Slovaška).⁵⁸ Nadalje so poznani takšni prstani na grobiščih s keramiko v Spodnji Avstriji (9. stol.).⁵⁹ V Sloveniji je prstanu iz Gorenje Save oblikovno nekoliko oddaljen primerek iz že večkrat omenjenega grobišča v Brezju pri Zrečah, grob 38 (ki je dragocenejša analogija za prstan iz Alattyána),⁶⁰ ustreznejše paralele zanj pa so med nakitom ketlaške kulture (npr. z grobišč Bled—Pristava, Bled—Žale, Kranj-farna cerkev, Keutschah—Hodiše).⁶¹ Prstan iz Kranja-farna cerkev, grob 120/53 predstavlja enega najmlajših prstanov z rombično čelno razširitvijo, ker ga grozdasti uhan belobrdске kulturne pripadnosti v grobni celoti časovno opredeljuje v 10. in še v zgodnje 11. stol.⁶² Njegova visoka datacija ni odločilna, ker so ostali, številni prstani tega tipa — tudi z vrezanim okrasom — datirani predvsem v 9. stol. Zato niso — pri časovni vzporeditvi prstana in drugih najdb iz grobišča Kranj—Gorenja Sava — kršena pravila arheološkega opredeljevanja.

Po opravljeni interpretaciji je mogoče pojav grobišč Srednje Bitnje in Kranj—Gorenja Sava v staroslovanskem zgodnjem srednjem veku natančneje določiti. Kulturno in časovno spadata v skupino staroslovanskih skeletnih grobišč s keramiko na slovenskem ozemlju. Kulturno pripadnost potrjujeta s keramičnimi in ostalimi grobnimi pridatki, s poganskimi pogrebnimi običaji (lonc s hrano v grobu), z majhnim številom grobov (ki je bilo verjetno večje od poznanega) in tudi z odnosom do današnje poselitve (stran od naselij ali vsaj ne v genetični zvezi z njimi, kot npr. ketlaška grobišča pri cerkvah). Časovno opredelitev grobišča Kranj—Gorenja Sava v konec 8. in v prvo polovico 9. stol. pa potrjujejo grobne najdbe same, medtem ko je takšna datacija za grobišče Srednje Bitnje le verjetna, ne pa tudi argumentirana.

Obe grobišči deloma tudi pojasnjujeta zgodovinsko dogajanje na kasnejšem ozemlju loškega gospostva. Hkrati pa obljubljata, da je upravičeno pričakovati — pri načrtnem regionalnem arheološkem raziskovanju — še nove staroslovanske najdbe. Še toliko bolj, če bodo v tem arheološkem raziskovanju dobile zasluženno mesto tudi številne študije o kolonizaciji loškega ozemlja.



Priloga 1. Kranj—Gorenja Sava, položaj grobišča. (Na načrtu ni vrisana tovarna Tekstilindus)

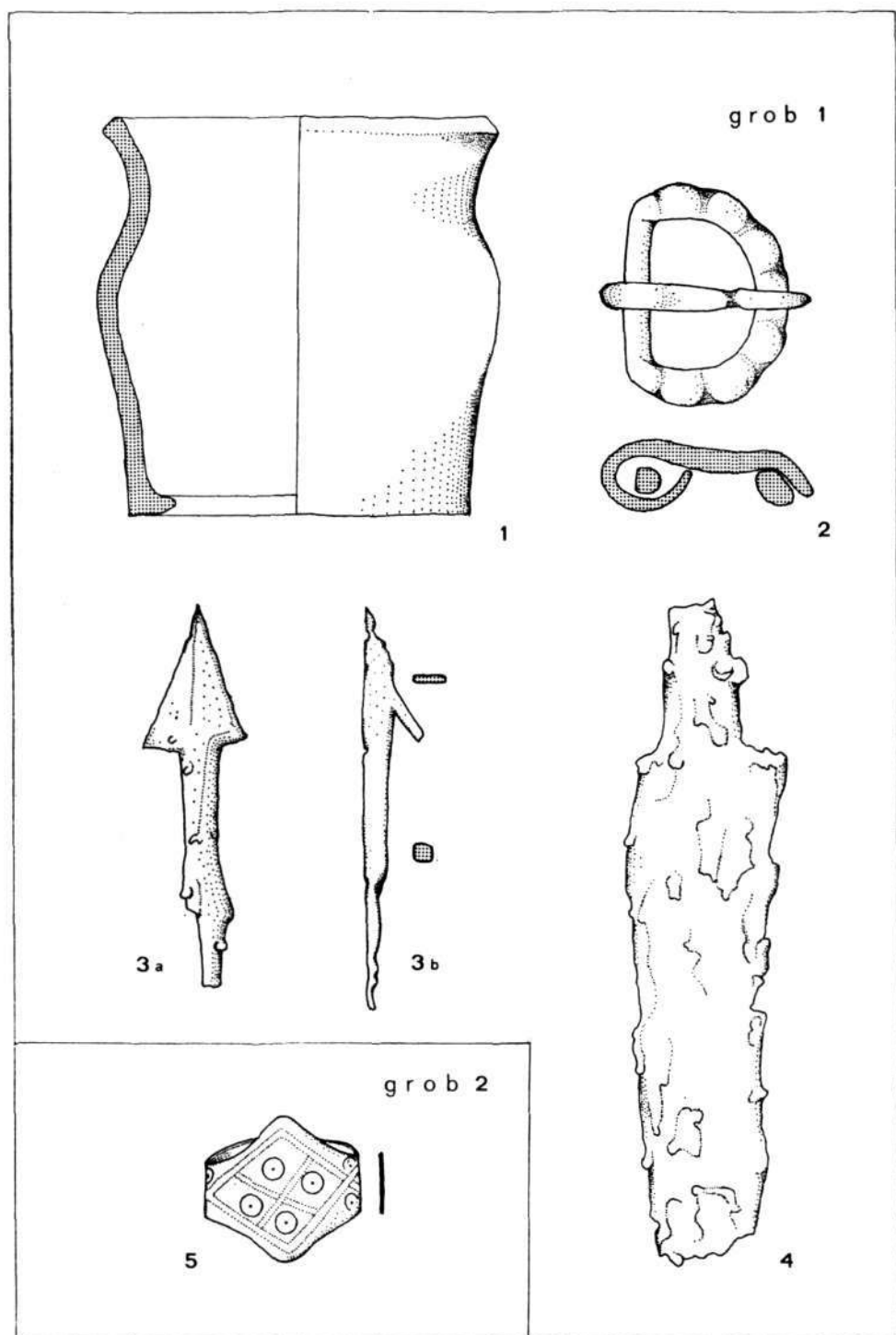


Tabela 1. Kranj—Gorenja Sava, grobne najdbe: 1 keramika, 2 in 5 bron, 3 in 4 železo.
(2, 3, 5 = naravna velikost, 1 = 1/2, 4 = ?)

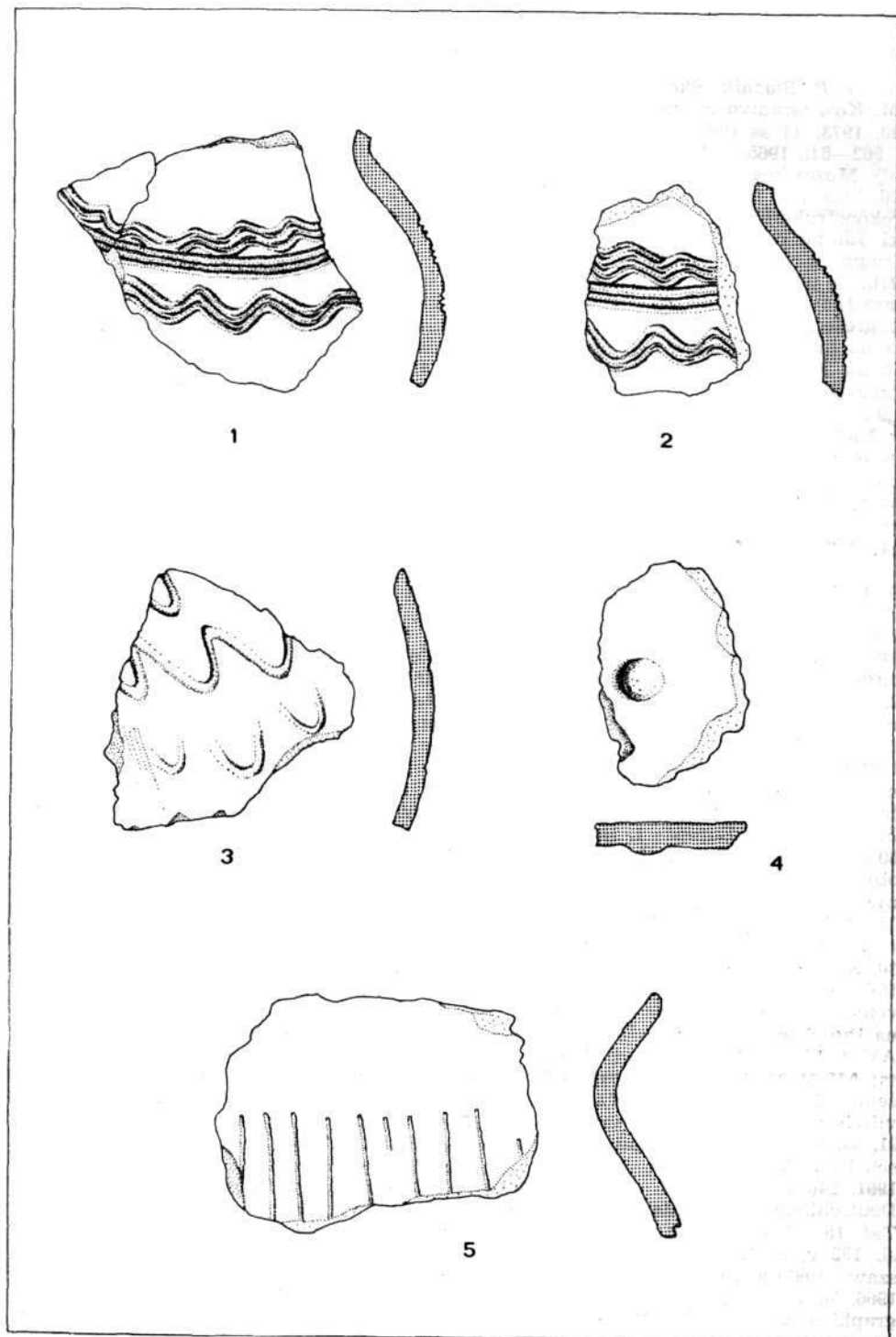


Tabela 2. Kranj—Gorenja Sava, sporadične najdbe: 1—5 keramika (1—5 = 1/2)

1. P. Blaznik, Škofja Loka in loško gospostvo (973—1803), 1973, 6. Za listine cf. M. Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev 2, 1906, št. 444, 445, 490, in Loški razgledi 20, 1973, 11 ss (prevod P. Simoniti). — 2. Cf. tudi A. Valič, Varstvo spomenikov 9 (1962—64), 1965, 164, in P. Blaznik, Loški razgledi 10, 1963, 215. — 3. R. Ložar, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo (GMDS) 11, 1930, 33 ss. — 4. R. Ložar, GMDS 20, 1939, 185, 193 ss, sl. 1 d, T. 15, 4d. Manjkajoči spodnji del lonca in okrušeni rob sta rekonstrukcijsko zapolnjena, ne da bi bili vstavljeni pripadajoči odlomki (5 kosov), ki jih ne opisujem posebej. Cf. R. Ložar, 1. c., T. 15, 4e (srednja vrsta in desni fragment v tretji vrsti). — 5. Risba, ki jo je objavil R. Ložar, GMDS 11, 1930, fig. 21b, ne ustreza: med polkrožno narebrenimi členi na loku nima pasna spona zrnatih izrastkov in je tudi nekoliko manjša. — 6. Pušično konico — v NMLj velja za pogrešano — je R. Ložar označil kot ost kopja (1. c., 34 in GMDS 20, 1939, 185) oziroma kot puščico, podobno primerku z Gradišča nad Bašljem, ki »je iste velikosti, le da je v krilcih izpodrezana« (GMDS 20, 1939, 194). Slikovno je bila objavljena brez podatkov o merilu (R. Ložar, GMDS 11, 1930, fig. 21c): dol. 5,2 cm, dol. krilca 1,9 cm (T. 1, 3a). Vendar je med staroslovanskim gradivom iz nepoznatih najdišč v NMLj tudi laboratorijsko očiščena (brez rje) pušična konica, ki se po velikosti in obliki približuje pogrešanemu primerku. Zanj mislim, da je verjetno pogrešana pušična konica iz groba 1 (T. 1, 3b). — 7. R. Ložar, GMDS 11, 1930, 34, fig. 21a. — 8. R. Ložar, 1. c., 34 s, fig. 21d. — 9. R. Ložar, GMDS 20, 1939, 185. Vse keramične odlomke je slikovno objavil R. Ložar, 1. c., 185, T. 15, 4e, in GMDS 11, 1930, 35, fig. 22), ne da bi jih podrobneje obravnaval. — 10. GMDS 11, 1930, 35. — 11. GMDS 20, 1939, 193 ss. — 12. Materijali ADJ 9, 1972, 44, T. 8, 1—4. — 13. Arheološki vestnik (AV) 21—22, 1970—71, 97. — 14. Cf. op. 4. — 15. AV 13—14, 1962—63, 571. — 16. A. Valič, 1. c. — 17. J. Korošec, Uvod v materialno kulturo Slovanov zgodnjega srednjega veka, 1952, 210. — 18. A. Müllner, Argo 3, 1894, 116, Taf. 10, 19, 20. — 19. R. Ložar, GMDS 10, 1929, 59 s, sl. 2. — 20. GMDS 20, 1939, 191; lonci so tu ponovno objavljeni, T. 15, 4a—c. — 21. D. Vuga, Balcanoslavica 2, 1973, 64 s, Fig. 4a, b. — 22. J. Korošec, Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji, 1947, 45, sl. 44. — 23. T. Knez — P. Petru — Š. Škaler, Neviodunum (vodnik), 1961, 45, T. 6; F. Starè, Varstvo spomenikov 7 (1958—59), 1960, 287. Najdišče je v literaturi poznano kot Veliki Obrež pri Dobovi. Najdbe — razen citiranega lonca — niso objavljene. Hrani jih Posavski muzej v Brežicah. — 24. Neobjavljeno, lonček je v privatni lasti. — 25. Cf. Z. Vinski, Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas 1, 1966, 632 s (literatura). — 26. Bled—Zale: A. Müllner, 1. c., 80 ss; Bled—Mlino: R. Ložar, GMDS 10, 1929, 58 ss. Najdbe ketlaške kulture niso objavljene. Hrani jih Landesmuseum für Kärnten, Klagenfurt—Celovec. Izkopavanje leta 1943. — 27. D. Vuga, 1. c., 51 ss. — 28. P. Korošec, Zgodovinski časopis (ZČ) 15, 1961, 160, 193, in P. Korošec, AV 21—22, 1970—71, 96, 100 s. — 29. J. Korošec — P. Korošec, Razprave SAZU I 3, 1953, 195 ss; B. Jevremov, Balcanoslavica 2, 1973, 81 ss. — 30. S. Pahič, Razprave SAZU I 6, 1969, 217 ss. — 31. Neobjavljeno, Najdbe hrani Pokrajinski muzej v Mariboru. Izkopavanje leta 1975. — 32. J. Korošec, Staroslovenska grobišča v severni Sloveniji, 1947, 7 ss; J. Korošec, Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu (Dela SAZU 1), 1950; cf. še P. Korošec, ZČ 26, 1972, 18 ss. — 33. AV 2, 1951, 144 ss; cf. tudi Razprave SAZU I 3, 1953, 235. — 34. ZČ 15, 1961, 190 ss; AV 21—22, 1970—71, 96 ss. — 35. S. Pahič, 1. c., 235 s, 264, T. 10, 3. — 36. J. Beloševič, Materijali ADJ 9, 1972, 128, T. 9, 1. Ta nekropola je zanimiva tudi zaradi številnih neornamentiranih posod (1. c., T. 5—9). — 37. J. Kastelic, ZČ 6—7, 1952—53, 91, ss, sl. 2, 3. — 38. Studien zur Vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie (Festschrift J. Werner), 1974, 521 ss. — 39. Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajevo 15—16, 1961, 240 s, sl. 5, 1—4. — 40. F. Stein, Adelsgräber des achten Jahrhunderts in Deutschland (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit 9, Ser. A), 1967, Taf. 15, 12; 61, 10; 72, 12. — 41. L. Karaman, Iz kolijevke hrvatske prošlosti, 1930, sl. 132 c, e, 133; Z. Vinski, 1. Miedzynarodowy kongres arch. Słowiańskiej (Warszawa 1965) 3, 1970, 138 ss, sl. 3; 8. — 42. Cf. Z. Vinski, Vesnik Vojnog muzeja 11—12, 1966, 70 s. — 43. Npr. J. Werner, Das alamannische Gräberfeld von Bülach (Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz 9), 1953 (v grobovih 37, 86, 87,

100, 109); *H. Ladenbauer-Orel*, Linz-Zizlau, das baierische Gräberfeld an der Traummündung, 1960 (v grobovih 15 b, 17, 25, 42, 74, 99, 103, 141). Izbrani so tipični primerki puščic s tordiranim vratom (kakrašnega naš primerek nima). Za langobardske grobove cf. npr. *M. Brozzi*, Studi Goriziani 33, 1963, sl. 4, 48298. Pregled puščic daje *A. Valič*, AV 19, 1968, 489 s. — 44. Objavljen je le primerek s Sv. Pavla (*J. Kastelic*, l. c., 96, sl. 13). Najdbe hrani Goriški muzej v Novi Gorici. Cf. tudi *D. Svoljšak*, AV 21-22, 1970—71, 158 s. — 45. *A. Valič*, Staroslovansko grobišče na blejskem gradu (situla 7), 1964, 34, T. 23, 19. — 46. *J. Korošec*, o. c., 213, sl. 117. — 47. *S. Pahič*, l. c., 241, T. 9, 11. — 48. AV 19, 1968, 492 s, T. 6, 3, 4. — 49. *A. Valič*, l. c., 489, T. 6, 5. — 50. Za kasnoantično obdobje cf. *R. Ložar*, GMDs 20, 1939, 200, op. 31, za staroslovansko *J. Kastelic*, l. c., 103 ss, sl. 16, 17. — 51. *J. Kastelic*, l. c., 104 s. — 52. *V. Hoffiller*, Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva N. S. 10, 1908—09, 128 s, 16, 6, 7. — 53. *V. Hoffiller*, l. c., 128 s, 133, sl. 17; 18. Za datacijo cf. *K. Vinski-Gasparini-S. Ercegović*, Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, S. III. 2, 1961, 152. — 54. Cf. *J. Korošec-P. Korošec*, l. c., 221 s; *S. Pahič*, l. c., 254. — 55. *S. Pahič*, l. c., 240 s. T. 9, 9—12. — 56. Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán (Archaeologia Hungarica S. N. 40), 1963, 166 ss, T. 40, 3 (grob 619). — 57. *J. Poulik*, Historica Slovaca 5, 1948, 153 ss. — 58. *V. Budínský-Krička*, Slovanské mohyly v Skalici (Archaeologica Slovaca 2), 1959, 142 s, Abb. 33. — 59. *H. Friesinger*, Studien zur Archäologie der Slawen in Niederösterreich (MPK 15-16), 1971-74, 96 s, Taf. 11 (grob 6); 12 (grob 17); 15 (grob 35; vse najdišče Mühlring). — 60. *S. Pahič*, l. c., 246, sl. 16, 1. — 61. *J. Kastelic-B. Škerlj*, Slovanska nekropola na Bledu (Dela SAZU 2), 1950, 41 ss, sl. 14 (drugi in tretji prstan); *W. Šmid*, Carniola 1, 1908, 28, Taf. 3, 10, 11; *V. Šribar-V. Stare*, Karantansko-ketlaški kulturni krog (razstavni katalog), 1974, 121 s, T. 3, 2; *H. Dolenz*, Carinthia I 145, 1955, 138 ss, Abb. 15. — 62. *V. Šribar-V. Stare*, o. c., 121 s, T. 3, 5. Za datacijo belobrdske kulture cf. *Z. Váňa*, Slovenská archeologia 2, 1954, 56 ss.

Résumé

DEUX TOMBES DES VIEUX SLAVES SUR LE TERRITOIRE DE LA SEIGNEURIE DE ŠKOFJA LOKA

Dans les trois documents des donations des années 973 et 989, on cite sur le territoire de la seigneurie de Škofja Loka les noms des lieux, des terres et des eaux slovènes. Quatre d'entre ces noms désignent les agglomérations des habitants: Lonca (Stara Loka), Sabniza (Žabnica), Susane (Suha) et Zelsah (Selca). Ces noms des lieux confirment directement que la région fût habitée par les vieux Slaves. Des fouilles archéologiques (foto n° 1) ont prouvé que la densité de la population était assez grande. On a pu documenter deux tombes des vieux Slaves: 1^e celle de Srednje Bitnje (foto n° 2) et 2^e celle de Kranj - Gorenja Sava (suppl. 1, T. 1, 2) dont le matériel archéologique est traité dans cet article. Après avoir fait l'interprétation, on a pu situer plus exactement ces deux tombes dans le moyen âge des vieux Slaves. Du point de vue culturel et chronologique, elles font partie du groupe des vieilles tombes slaves aux squelettes et aux céramiques sur le territoire slovène (foto n° 3). Leur appartenance culturelle est confirmée par les objets en céramique et par d'autres objets qu'on a trouvés dans les tombes, par les rituels funéraires païens (le pot avec la nourriture dans la tombe) et par le petit nombre de tombes de même que par leur rapport avec les lieux habités actuellement (elles sont loin des agglomérations ou au moins pas en rapport génétique avec elles). La situation chronologique de la tombe de Kranj - Gorenja Sava dans la fin du huitième siècle ou dans la première moitié du neuvième siècle est confirmée par la découverte même de la tombe tandis que la datation de la tombe de Srednje Bitnje n'est que probable et pas argumentée.